

Ljubljana, 20. januar 2015

Prispevek za razpravo o bodočem Energetskem konceptu Slovenije

Spoštovani,

pojavnajo se različne vizije o razvoju na področju energetike v prihodnje. Dosedanji poskusi niso dali preveč dobrih rezultatov – ni prišlo do konceptualnega preboja, ki je nujen v tem sektorju, temveč se je zgolj nadaljevalo z uveljavljeno politiko, brez vnašanja ključnih sprememb, ki se pojavljajo tudi v družbi.

Pri ustvarjanju energetskega koncepta ne gre zgolj za tehnična vprašanja, saj je tehnologija zgolj del družbenega sistema, ne deluje neodvisno od drugih sistemov in je posledica tako političnih odločitev kot širše družbene sprejemljivosti. Energetski sistem ni sam sebi namen. Je podporni sistem za večino ostalih aktivnosti. Vpet je v nek širši družbeni in okoljski sistem, ki mu določata omejitve. Teh omejitev se do sedaj pogosto ni zavedal, prav tako je večinoma odganjal stran akterje in strokovnjake, ki so poudarjali njegove pomanjkljivosti ali ponujali bistveno drugačne rešitve.

V kakšne okvirje moramo postaviti energetski koncept, če naj bo kakorkoli relevanten? Zunanje okvirje in omejitve nam postavlja že samo okolje, od podnebnih sprememb¹, onesnaženja zraka, prsti in vode, degradacije življenjskega okolja, dolgoročnega uničevanja ekosistemov, prekomerne izrabe virov pa vse do negativnega vpliva na zdravje ljudi. Poleg tega nam okvir postavlja EU, ki daje jasne cilje zmanjševanja emisij CO₂, večanja deleža OVE ter zmanjšanja rabe energije in učinkovitejše rabe energije do leta 2030. Ne smemo se slepiti, da po tem obdobju ne bo novih, strožjih ciljev za vsa tri področja. Kažipot EU do leta 2050 daje jasno usmeritev: izpuste CO₂ iz energetskega sektorja je treba znižati praktično na nič. Pomembno omejitev daje tudi družba: ljudje v Sloveniji so siti netransparentnega odločanja v energetiki, ki omogoča korupcijo v sektorju in stekanje dobičkov v žepe posameznikov.

Energetski sektor je ujet v institucionalni logiki, ki je privedla do trenutnega stanja in ki ga sedaj zagovarja. Vodilni v sektorju tej logiki zagotavljajo legitimacijo, saj jo prepoznajo kot skladno s svojimi lastnimi motivi, cilji in vrednotami. To pomeni, da ti akterji ne bodo tisti, ki bodo predlagali ali pozdravili spremembe, ki so osnovane na drugačnih načelih in povezavah z znanjem, gospodarstvom, politiko in družbenimi področji. Dominantni akterji se trdno držijo usmeritev, ki jim omogočajo obdržati moč v sektorju.

Zato še vedno zagovarjajo razvoj elektroenergetskega sektorja zgolj v smislu dodajanja novih več sto megavatnih kapacitet, čeprav so občutno prevelike za naš sistem. Medtem ko se zadnji izsiljeni projekt, TEŠ 6, utaplja na vseh frontah, se po istem postopku že izsiljuje gradnja dodatnega jedrskega reaktorja. Vodilni v energetiki so verjetno prepričani, da bomo državljani Slovenije vedno znova mirno nase prenašali celotno tveganje uporabe jedrske energije ter okoljske in zdravstvene posledice premogovne energije, da bodo lahko posamezna podjetja ustvarjala dobičke, od katerih bodo imele korist ozke skupine.

Pri tem pozabljajo, da njihovo stališče ni edina realna in uresničljiva opcija ter da so tudi njihova lastna stališča bazirana na vrednotah, normah in čustvih, tudi če gre za čisto tehnično vprašanje. Progressivne ideje, kot npr. raba razpršenih OVE, ki omogočajo vstop v energetiko številnim akterjem in s tem demokratizacijo sektorja, pogosto niso upoštevane. Ne zato ker bi bile neuresničljive ali slabe, ampak zgolj zato, ker se ne skladajo z vrednotami in vizijo dominantnih akterjev v sektorju, ki jim sistem tak kot je, omogoča moč in nadzor. OVE (in URE) dojemajo kot grožnjo ustaljenim pozicijam v sektorju, zato se proti njim borijo tako, da zavirajo njihov razvoj in jih predvsem predstavljajo kot nezrele tehnologije, nekompatibilne tehnologije s širšim sistemom ter kot stroškovno neučinkovite. Pa se v mnogih državah kažejo kot smela in optimalna izbira, kar dokazujejo tudi številke o investicijah v zadnjih letih na globalni ravni, medtem ko pri subvencijah še vedno v veliki meri prednjačita fosilna in jedrska energija.

1 Glede na nedavne raziskave mnogih uglednih institucij, je bilo leto 2014 najtoplejše doslej.

Pri ocenjevanju alternative je potrebno vključiti alternativni okvir referenc, da lahko upoštevamo tudi tehnološke opcije, ki se oddaljujejo od ustaljenih vzorcev. Da bi to dosegli, moramo preseči ovire, ki jih postavljajo trenutno vodilni v slovenski energetiki. Ti namreč preprečujejo napredek, ki ni skladen z njihovimi prepričanji o tehnologiji. Zato obstoječa velika podjetja razvijajo zgolj takšne rešitve, ki slonijo na njihovih uveljavljenih organizacijskih in tehničnih zmožnosti – in tako pridemo do t.i. lock-in-a, ko smo zaklenjeni v uporabo neke tehnologije ali sistema še dolgo po tem, ko bi bilo to optimalno ali sprejemljivo.

Energetski projekti imajo dolgo življenjsko dobo. Gradi se jih za 30,40 in več let. Zato je že sedaj, pri izdelavi koncepta, potrebno imeti v mislih dolgoročno vizijo usmeritve, ki naj temelji na trajnostnem razvoju.

Energetski koncept mora temeljiti prvenstveno na učinkoviti rabi energije in zmanjševanju porabe energije. Tega področja se moramo lotiti ambiciozno in načrtno. Nenazadnje se večina akterjev strinja, med njimi tudi odločevalci, da iz vlaganj v URE izhajajo sami pozivni učinki: zmanjšanje uvoza energentov, finančni prihranki, povečanje BDP in povečanje števila delovnih mest. Nujno je tudi potrebno opredeliti prehod na obnovljive vire energije ter pametna omrežja, seveda z upoštevanjem okoljskih in družbenih omejitev. Dokument mora nasloviti tudi reševanje problematike energetske revščine, ki postaja vse večji problem, vključiti pa mora tudi sektor prometa, saj ta porabi ogromni delež energije.

Za zgled si lahko vzamemo energetski koncept avstrijske koroške, ki je popolnoma ciljno usmerjen. Cilj je zapisan kot energetski preobrat, z zelo trajnostno usmeritvijo. Dajmo tudi mi postaviti dolgoročne cilje in naredi plan, kako jim bomo sledili. Ne pa da sledimo vsakokratnim interesom močnih akterjev, ki imajo možnost vplivanja in potem strategije, plane in koncepte prilagajamo njihovim zahtevam (primer TEŠ 6 in prejšnji t.i. NEP, ki ni bil nikoli sprejet).

Ne samo vsebinsko, tudi k pripravi dokumenta moramo pristopiti popolnoma drugače. V pripravo je treba vključiti čim več akterjev, od lokalnih oblasti do civilne družbe in ostalih akterjev v energetske sektorju. Zakaj? Ker se obstoječi modeli upravljanja in nadzora niso več sposobni spopadati z nevarnimi okoljskimi problemi in družbenimi zahtevami. Noben posamezni akter ali posamezna stroka nima vsega znanja in vseh potrebnih informacij, da bi rešili kompleksne, dinamične probleme, zato je potrebno povezovanje med širšim naborom akterjev. Ni dovolj, če damo zgolj neki instituciji denar, da nam spiše koncept, ki ga potem nihče ne upošteva, ker ga nihče nima za svojega. Tudi ni dovolj, če se k izdelavi koncepta povabi zgolj tiste, ki so že ves čas zraven, saj na ta način ne bomo dosegli napredka in preboja, le nadaljevanje obstoječih usmeritev in paradigme. Prav tako ni več sprejemljivo, da se sodelovanje večini akterjev omogoči zgolj na koncu procesa, ko je možno zgolj še podati svoje komentarje na že izbrano rešitev, ampak je potrebno zagotoviti možnost sodelovanja pri ustvarjanju alternativnih rešitev in izbiri najprimernejše.

Le z angažiranjem in vključevanjem širokega nabora akterjev, ki jim je potrebno dati realno možnost sodelovanja pri nastajanju koncepta, bomo prišli do dokumenta, ki bo ustrezno naslovil izzive današnjega časa in predstavljal podlago za popolno prenovo energetskega sistema v Sloveniji.